

Sergio Anselmi, *Storie di Adriatico*. Bologna: Il mulino, 1996, 204 str. Idem, *Ultime storie di Adriatico*. Bologna: Il mulino, 1997, 138 str.

Stručnjaci za povijest Sredozemnog mora pamte ga po knjizi *Adriatico*, koja je objavljena 1991. godine. Slavni poznavatelj prošlosti tog područja, dugogodišnji ravnatelj Odsjeka za povijest ekonomije na sveučilištu u Anconi, autor mnogobrojnih radova profesor Sergio Anselmi dao je u toj knjizi izvrsni rezime svojih istraživanja o toj temi. U knjizi *Adriatico* čitatelj je mogao otkriti svestranu i savjesno sazdanu sliku najrazličitijih - gospodarstvenih, društvenih, kulturnih veza i odnosa u toj regiji tijekom stoljeća. Značaj te knjige nije moguće procijeniti i ja sam u prikazu tog djela sasvim prirodno pretpostavio da će se i prekaljeni istraživači i studentska mladež još dugo služiti tom veličanstvenom knjigom.¹ A evo, stigao je i nastavak. Ponudio ga je sam autor, Sergio Anselmi.

Prvo 1996., a zatim 1997. godine bolonješka izdavačka kuća Il mulino upoznala je široke čitateljske krugove s dvjema razmjerno nevelikim knjigama našeg autora. Objema je ponovo u središtu zanimanja Jadran, ali sada sagledan i prikazan na nov način. *Storie di Adriatico* i *Ultime storie di Adriatico* donose niz živo i slobodno napisanih ogleđa - priča, ne više o strukturama i sustavima, nego o živim ljudima. I to ne o znamenitima, nego o običnim ljudima koji su na neki način ostavili traga u tekstovima svoga doba. Pomorci, svećenici, seljaci, intelektualci - to su ljudi kojima je ugledni znanstvenik posvetio svoje najnovije radove.

Posve prirodno je bilo očekivati da će u ovim knjigama ponovo zablistati Anselmijev talent ekonomista, sociologa ili politologa. No, on se u obje knjige otkriva i kao veliki povjesničar, i to se jasno očituje. Podsjetimo kako je povjesničara opisao nezaboravni Marc Bloch: "povjesničar je kao Ljudožder iz priče: neodoljivo ga privlači miris ljudetine". Čovjek, osnovna stanica svih procesa koji se odvijaju u društvu, našao se u središtu zanimanja an-

konskog znanstvenika.

Trinaest ogleđa - priča sadrži prva knjiga, trinaest druga. (U ovom kratkom prikazu uvjetno ih numeriram *Storie di Adriatico* kao I., a *Ultime storie di Adriatico* kao II. dio). Autor je očito svoje oglede htio složiti kronološkim redom. U prvoj knjizi to mu je izuzetno dobro uspjelo: knjiga započinje opisom događaja 14. i 15. stoljeća i završava životopisom našeg suvremenika, pomorca i povjesničara Bruna Čapeka. Na sličan način, samo možda ne u toliko dugom vremenskom rasponu, raspoređeni su i ogleđi u drugoj knjizi - od zbivanja s početka 18. stoljeća do priča o sudionicima drugog svjetskog rata. Takav raspored izlaganja gradi nit koja pomaže čitatelju, a autor se njome vješto koristi.

U kojim se granicama kreće povijesna zbilja koju pisac sagledava? Uzmimo jedan od prvih ogleđa u kojemu je "jadranski kolorit" najjače izražen. To je priča o Luciji, bosanskoj djevojci koja je 1456. godine, spašavajući se od gladi, sa svojom obitelji bježala prema moru (I, »Lucia de patribus Sclavoniae«). U svom bijegu ona slijedi put mnogih bosanskih djevojaka - služi u imućnoj splitskoj građanskoj obitelji, prelazi u Italiju, uči u skriptoriju, zaređuje se i njezini se tragovi gube 1463. godine. Kratki sedmogodišnji isječak pretvara se u slikovitu ilustraciju procesa, tako dobro poznatog balkanolozima medijevalistima, procesa seobe *schiaconi e albanesi* iz balkanskih "dubina" u Italiju. Prije nekoliko desetljeća i sam Anselmi duboko je i ozbiljno proučavao taj proces.²

Dva lika iz tog vremena, 15. stoljeća, "društvo" su (*compagnia*) bosanske djevojke - graditelj balista, majstor Zane, koji je više od dvadeset godina (1379-1401) radio u Dubrovniku (I, »Maistro Zane, ballistrario«) i krčitelj šuma iz Obrovca, koji se doselio na posjede obitelji Malatesta kraj Ancone (I, »Tomasso Laççari de Obrovazzo«). Treći, neki Pavle (I, »Pavle de Studenica, chierico a Fermo«), čovjek je iz kasnijeg vremena, 17. stoljeća, i višeg statusa. No, i on je još jedna kockica u toj mozaičnoj slici koju nam slaže

S. Anselmi.

Sudbina nekog Poareta čvrsto je vezana s morem, on se i rodio na venecijanskoj galiji koja je prevozila ljude iz Moreje (Peloponez) (I, »Alvise Zulian Poareto«). Zgode i nezgode djevojke Tahe ilustriraju život balkanske provincije pod turskom vlašću (I, »Taha, figlia di Homer«), a gdje sve nije sudbina bacila grofa Leonea Michelozzija, odvela ga u ratove 1875.-1878. godine u Bosni i Bugarskoj, uplela ga čak i u tzv. "fašodsku krizu" u Sudanu (I, »Il conte Leone Fortebracco Michelozz, eroe«).

Biografski dijapazon osoba čije su sudbine prikazane u drugoj knjizi nije ništa manje širok. Tu srećemo aristokrata iz roda Mastai (II, »Adelaide, Scipione e la guerra del 1707«), vlašku djevojku s Kornata (II, »... di Kornat«) i sudionike rata 1941.-1945., Branka i Đurđicu (II, »Branko« i »Đurđica«).

Meni osobno, koji dobro poznajem povijest Rusije i njezinih južnih područja, bilo je vrlo zanimljivo upoznati životni put mlade žene Olge koja je ne jednom brikom *Konero* po poslu putovala iz talijanskih luka u Tangorg na obali Azovskog mora (II, »Olga, o della perfezione«). Poseban interes, opet sasvim osoban, pobudio mi je ogled iz I. knjige u kojemu glavnu ulogu ima nekoliko Židova. Prvo su to Salomone Haim i Isaak Camborino, koji su 1468. godine osnovali hipotekarnu banku i Corrado Fadelbergo koji se, uz podršku obitelji Del Monte, 1779. godine pokrstio (I, »Corrado Fedalbergo, neofita«). Neofit nije samo promijenio vjeru, nego i prezime - njegovo prvo, obiteljsko ime bilo je *Freidenberg*, pa je razumljivo da pisac ovih redaka nije mogao ravnodušno prijeći preko te činjenice.³

A sada ćemo pokušati dati ocjenu nekim crtama, karakterističnima za obje knjige. Originalnom načinu izlaganja koji je S. Anselmi odabrao. Kao da nastoji ništa ne ispustiti iz te slike života koju slika. Kad piše o obrtima, nabraja sve njihove raznovrsnosti, kad govori o putu kojim idu njegovi junaci, imenuje sve što se na tom putu zatekne. Razdoblja, rečenice kojima tka svoje pripovijedanje, često su

vrlo opširni (kadšto i zamorni), ali ne zato što on ne umije pisati sažeto, nego zato što naprosto ne može izostaviti ništa što pripada njemu tako dobro poznatom jadranskom svijetu. Sve to govori o posebnoj brizi za čitatelja. A koliko pisci tu brigu zanemaruju!

Sergio Anselmi sebi ne može dopustiti takav nemar. Misao na čitatelja ogleda se kod njega i na kraju obje knjige, u popisu korištene literature. Popis je vrlo dug, možda čak i predug za jedno popularno izdanje - 149 naslova u prvoj knjizi i 128 u drugoj. To obilje samo je na prvi pogled čudno. Jer, S. Anselmi želi pružiti svojoj čitateljskoj publici što potpuniju informaciju o bibliografiji toga kraja koji tako dobro poznaje. Pretpostavlja da će knjige doći u ruke i mladima, pa postupa kao iskusni predavač. Zanimljivo je da u oba popisa literature nema bibliografskih oznaka, izdavača, godine i mjesta izdavanja. Čitatelj kojega to zanima, mora ih potražiti sam.

Istom brigom o čitatelju sastavljen je i neveliki rječnik na kraju prve knjige. Njime Anselmi obogaćuje jezične, etničke i etnografske pojmove svojih talijanskih čitatelja, koji često ne znaju baš mnogo o balkanskoj, južnoslavenskoj, turskoj, pa ni židovskoj zbilji.⁴ Međutim, "pašaluk" (*paschalik*) ja ne bih preveo kao *governatore*, namjesnik oblasti, nego kao samu oblast; "Uskub" ne kao stari, nego kao turski naziv za Skoplje, a *giannizzeri* (janjičari), ne samo kao novu, nego i gardijsku vojsku.

U suvremenom društvu sve se češće govori i piše o poteškoćama kroz koje prolazi povijesna znanost, ponekad čak i o njezinoj "krizi". Uključivanje širokih slojeva čitalačke publike u ciljeve, metode i rezultate te znanosti možda i nije izlaz iz poteškoća, ali je u svakom slučaju jedan od puteva koji se ne smije zanemariti. Dvije popularne knjige profesora S. Anselmija sjajan su dokaz da takvo uključivanje može dati odlične rezultate.

Maren Frejdenberg
(s ruskog prevela: Mihaela Vekarić)

Bilješke:

¹ *Mediterranean Historical Review*, London, 7/1 (1992): 105-108.

² Sergio Anselmi. *Italia felix*. Ancona.

³ S. Anselmi ne kaže sasvim jasno u koji su talijanski grad došla ta dva Židova (in una città di mare e di fiume).

⁴ Autor objašnjava čitatelju bitne židovske izraze poput *aschenazi*, *goim*, *kohen*, *seder di pesah*, *sefardita*.

Bariša Krekić, *Dubrovnik: a Mediterranean Urban Society, 1300-1600* / Variorum Collected Studies Series, CS581/. Aldershot-Brookfield: Variorum, 1997, XVIII + 360 str.

U prestižnoj seriji *Variorum*, u kojoj se objavljuju pretisci sabranih radova vrhunskih svjetskih povjesničara, nedavno je tiskana knjiga Bariše Krekića, emeritusa Sveučilišta u Kaliforniji (UCLA), *Dubrovnik: a Mediterranean Urban Society, 1300-1600*. Krekić je kod istog izdavača još 1980. objavio *Dubrovnik, Italy, and the Balkans in the Late Middle Ages*, u kojoj su bili sabrani njegovi radovi objavljeni šezdesetih i sedamdesetih godina. U novoj zbirci predstavljen je pak izbor iz Krekićeve produkcije u posljednjih petnaestak godina, tematski vezan za Dubrovnik.

Od sedamnaest sabranih članaka, jedanaest ih je na engleskome (od toga četiri za ovu svrhu posebno prevedena i dopunjena referencama), četiri na francuskome te dva na talijanskome. Članci su bili objavljeni u značajnim svjetskim časopisima i zbornicima radova, a dva su prenesena iz *Anala Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*. Autor je uvodno donio koristan pregled najznačajnije literature o dubrovačkim temama, objavljene 1971.-1996. Knjiga je opremljena kvalitetnim indeksom osobnih i zemljopisnih imena, koji olakšava brzi uvid u izdvojena pitanja.

Kao što je spomenuto, radovi su već bili objavljeni, pa time i poznati užim znanstvenim krugovima, no ovim izdanjem oni postaju lako dostupni u svim boljim svjetskim knjižnicama. Osim toga, osnovne crte i ključni elementi Krekićevog opusa u koncentriranome se slijedu istaknutije ocrtavaju, pa time i dobivaju novu konzistenciju.

Okvirna tema prvog dijela knjige unutarnji je život Dubrovnik (*Dubrovnik's Internal Life*), dok je drugi objedinjen naslovom "Dubrovnik i mediteranski svijet" (*Dubrovnik and the Mediterranean World*).

Rasprave koje otvaraju zbornik posvećene su pitanju ekonomskog i političkog uzdizanja patricijata u Dubrovniku i dalmatinskim gradovima. U radu "Influence politique et pouvoir économique à Dubrovnik (Raguse) du XIIIe au XVIe siècle" (I) autor osebujnom metodologijom nastoji "izmjeriti" gospodarsku snagu i političku moć dubrovačkih patricijskih obitelji. Pri tome konstatira da se spomenute dvije jezgre djelomice podudaraju, a da je u cijelom tom razdoblju političko odlučivanje koncentrirano u sedam obitelji. Tražeći uzroke spomenutim trendovima, autor zahvaća i šira pitanja strukture dubrovačkog društva od XIII. do XVI. stoljeća.

Članak "Developed Autonomy: the Patricians in Dubrovnik and Dalmatian Cities" (II) postavljen je komparativno. Koristeći rezultate vlastitih istraživanja i historiografske prinoše, Krekić propituje stupanj autonomije i snagu patricijata (kao njezinog političkog nositelja) u Dubrovniku i dalmatinskim gradovima. Razlike koje postoje na raznim planovima (od geopolitičkog položaja do političke povijesti) odražavaju se i na proces formiranja i uspona patricijskog sloja, na njegovu unutarnju stabilnost, gospodarsku i političku moć, pa onda i na stupanj autonomije koju neka zajednica uspijeva polučiti. Raščlanivši sastavnice autonomije i ispitavši zatim njihovo (ne)postojanje, Krekić zaključuje da je Dubrovnik krenuo putem samostalnog razvitka već u XII. st., a potpunu autonomiju ostvario nakon 1358., dok su u drugim dalmatinskim